

semàntica semblant és ben freqüent: cat. *tel* (de la llet), pròpiament 'vel', Trentí *tela*, it. *panna* (dial. *panno*), pròpiament 'drap', sard *pizzu* o *pillu* < PILEUM 'bonet', aran. *pinta*, pròpiament 'pintura, capa lleugera', i potser l'oberdeutsch *nidel* si es relaciona amb l'irl. *sni* 'teixir' (Hubschmied). El canvi de MATTA en NATTA potser vingui ja del semític (Walde, malgrat els dubtes de Hofmann; comp. MAPA=fr. *nappe*); el cat. *mató* 'brossat, recuit, brut', amb el fr. dial. *maton* id., alem. *matte*, presenta un sentit semblant però en la variant en m-.

La primera documentació que tenim del mot català és en el text valencià, *Procés de les olives* (c. 1495): «Yo no crech que sia - ni bon sorigot, / --- / Ni mai no fareu - d-aquella [llet] vós nates, / Broçat ni quallada ---» (v. 1201); després en *TbPu.* (1575): «Nata: Flos lacti» (p. 197); idèntica definició en *DTo.* (1647), Lacav. 1696; Belv. 1805 i Lab. 1839 hi afegeixen els sentits figurats com 'la millor part d'una cosa' i 'cop donat al clatell amb el palmell de la mà'. Avui *nata* és corrent a Barcelona i poc més o menys pertot, però no és molt popular en els Pirineus i en el llenguatge pastoril, i, a més, en la capital designa més aviat la nata batuda, amb sucre o sense, o 'natilla', però no pas la que es forma espontàniament damunt la llet (*tel de la llet*); és a més desconeixent en gascò i en d'altres parlars occitans. Aquests fets i l'aparició tardana del mot en català (comp. en castellà es documenta ja a la 1.<sup>a</sup> meitat S. XIV, en JRuiz) fan que JCoromines dubti del caràcter genuí del mot en aquesta llengua, i es pregunta si no seria un castellanisme molt antic i arrelat (*DECH* IV, 214b46ss.).

Pel que fa a *nata* i *nató* com a nom de certes parts d'un ormeig de pescar, una relació amb el nostre mot no és gens transparent, però no es pot excloure del tot. Segons *AlcM* *nata* és 'corda que enrevolta una xarxa (almadrava, solta etc.) i que sosté els suros i els ploms', usual a Mall., i *nató* designa 'cadascun dels trossos de suro que van enfilats a la nata de la xarxa', usat a Eivissa. Bé, doncs, tractant-se d'una mena d'enfilats, no és del tot impossible que hi tinguéssim una evolució semàntica de NATTA 'estora', atès que una estora també és una espècie d'enfilat (d'espars, o de joncs etc.). Si fora aquest el cas, llavors la presència del mot a les Balears, i la seva primera aparició a València, poden suggerir que ens trobem davant d'un mossarabisme, que s'ha estès, ajudant el mot castellà, cap al Principat. La futura investigació ha de tenir en compte aquesta possibilitat.

DERIV.: *Natilla* 'nata, especialment la preparada amb sucre' [Lab. 1839], pres del cast. *natilla* id. *Desnatar* 'treure la nata (a la llet)'. *Nató* 'natilla' [*DAG.*, sense localitzar].

<sup>1</sup> A Nàpols s'usa *natta* 'nata', que *DECH* IV, 214b 58, n. 1, s'inclina a considerar un castellanisme; no és calabrès ni sard; però notem també en el Tessi *nata* «cacio fatto sui pascoli alpini allorchè è fresco» (Cherubini; *AIS* 1215, p. 73).

*Natació*, V. *nedar* *Natal*, *natalici*, *natalitat*, V. *néi-*

*xer* *Natàtil*, *natatori*, V. *nedar* *Natgera*, V. *natja* *Natilla*, V. *nata* *Natiu*, *nativament*, *nativisme*, *nativista*, *nativitat*, V. *néixer*

<sup>2</sup> NATJA, 'anca', del ll. vg. NATICA id., derivat del ll. NATIS id., o bé extret d'un infinitiu \*NATICARE, format damunt NATIS. □ 1.<sup>a</sup> doc.: *natges* en *Tresor de pobres* (S. XIV), *Torcim.* de Ll. d'Aversó (c. 1398) i Cauliach (1492).

<sup>3</sup> NATICA apareix des de Sant Ambrosi i és ben freqüent en els glossaris; <sup>1</sup> va deixar descendència en totes les llengües romàniques occidentals: oc. *natja*, fr. *nache*, it. *natica*, port. *nadega*, cast. ant. *nadga* (però cast. mod. *nalga* deu ser un manlleu del lleonès o gallego-port., *DECH* IV, 211b47).

El cat. *natja*, que va tenir des d'un principi la concurrència del seu sinònim *anca*, sempre sembla haver estat d'ús limitat; devia ser poc usat almenys des de la fi de l'Edat Mitjana, car cap dels textos lexicogràfics antics [Busa-Nebr. 1507, *TbPu.*, 1575, <sup>2</sup> *DTo.*, Lacav. 1696, Belv. 1805, Lab. 1839] no l'inclouen. Avui a Barcelona és gaire popular, però té cert ús a la Costa de Llevant i Empordà (*BDLC* XIV, 1925, 175), <sup>3</sup> sobretot en referència a 'la part carnosa que té el bestiar de llana damunt la cua', i *natjar* 'adquirir natja el bestiar de llana' es dona segons *AlcM* a l'Emp., Garrotxa i Pla de Bages. Aquesta accepció devia ser abans més estesa, car reapareix a Múrcia [*nacha* «carne que tiene la res junto a la cola» *GaSoriano*], i allí molt probablement era un antic manlleu del valencià.

<sup>4</sup> D'altra banda, el derivat *natjada* «cop donat a la natja» ('clava-li una *natjada* a aquest nen, que no plori»), <sup>4</sup> és d'ús a Barcelona i molts altres llocs, i a més se sent el verb *natjar* 'donar natjades' (pron. *nəçá* més aviat que *nəçá*), més cap a Girona que cap a Barcelona.<sup>5</sup>

DERIV.: *Natgera* 'regió del cos, formada per les dues natges' (*DFa.*), 'conjunt de corretges que passen per les anques i sota la cua de l'animal de càrrega' (localitzat per *AlcM* a l'Emp., Garrotxa i Guillerries); notem un exemple en Vayreda: «els cavalls, xacrosos i revellits, i les albardes i selles, amb ses *natgeres* i garlopes, requisades per les masies» (*Carlínada*, c. IX, p. 146). *Natjada* 'cop a les natges' (veg. supra), *natjar* [pron. *nəçá* o *nəçá*] 'donar natjades' [Belv. 1805, Lab. 1839], 'adquirir natja el bestiar de llana' (veg. supra); *natjot* 'la part de la pell dels bous i cavalls corresponent a les anques, de la qual es fan davantals per a diferents oficis' (Emp., *AlcM*).<sup>6</sup>

<sup>1</sup> «*natica*: πνυγή», *CGL* II, 425, 63; «*nates*: *naticae*» IV, 367, 23; «*natis* et *hae* *nates*, *naticae* latinum non est» IV, 260, 39; «*culus naticas*» II, 576, 3, i a més en VI, 552, i VI, 294. — <sup>2</sup> OPou dona més aviat el castellanisme *nalga*: «Les *nalgues* o *anques*: *Nates*, *clunes*, *iurn*» (p. 250). — <sup>3</sup> Fou usat un cop pel bla-nenc JRuyra: «qui no reganyava una *natja* reganyava una cama, un tros d'esquena, un pitarràs pelut ---» (*Pinya de Rosa* II, 176), també per Segarra: «En Peu va darrera les noies amb la badoqueria d'un vailet de vuit anys; algú diu, però, que si pot abas-